

УДК 343.13

Олександр Сергійович Розумовський,

*аспірант Харківського національного
університету внутрішніх справ*

Науковий керівник:

Олександра Олександрівна Кочура,

*кандидат юридичних наук, доцент кафедри кримінального процесу,
криміналістики та експертології факультету № 6*

Харківського національного університету внутрішніх справ

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ПОНЯТТЯ «РОЗУМНИЙ СТРОК» СУДОВОГО РОЗГЛЯДУ У СВІТЛІ НАЦІОНАЛЬНОГО КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА ТА РІШЕНЬ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ

Однією з найавторитетніших міжнародних судових установ є Європейський суд з прав людини (далі ЄСПЛ), який створено для розгляду заяв громадян європейських країн, що ратифікували Європейську конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод (1950 р.).

Обравши шлях незалежного розвитку й закріпивши це у своєму основному законі – Конституції, Україна створила умови за для розбудови демократичної, соціальної і правової держави, загальним змістом і спрямованістю діяльності якої, визначено права і свободи людини та їх гарантії. Наступним кроком на цьому шляху стало приєднання України до Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 року (далі Конвенції). З моменту ратифікації Верховною Радою України Конвенція стала частиною національного законодавства України і нагальним завданням стало розуміння змісту цього міжнародного договору й основних механізмів реалізації його норм. Конвенція сьогодні на повних підставах оцінюється, як одне з найбільших досягнень Ради Європи, тому, що являє собою фундаментальну основу всього комплексу міжнародно-правового регулювання в галузі прав, свобод, законних інтересів людини та її потреб.

З огляду на необхідність приведення українського законодавства у відповідність до норм і принципів міжнародного права, важливою подією у справі утвердження верховенства права та

європейських підходів до розуміння прав людини в діяльності вітчизняних судів стало прийняття Верховною Радою Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» № 3477-IV від 23 лютого 2006 року. Таким чином, на теперішній час, практику ЄСПЛ можна вважати офіційною формою інтерпретації основних (невідчужуваних) прав кожної людини, закріплених і гарантованих Конвенцією, яка є частиною національного законодавства, та джерелом законодавчого правового регулювання і правозастосування в Україні.

Тому, ми вважаємо, що позиція О.В. Колісника заслуговує на увагу, в який він зазначив про необхідність під час здійснення судочинства національним судам посилалися на висновки ЄСПЛ, як на безпосереднє джерело права. При цьому, вони повинні не тільки виходити із формального тлумачення норм права, а й додержуватися притаманної рішенням Європейського суду ідеї справедливості й гуманності і втілювати її у своїх рішеннях [1, с. 46–51].

Останнім часом серед науковців юристів зріс інтерес до діяльності ЄСПЛ, особливо з огляду на потребу пристосування судової практики України до його рішень. Окремі з цих питань висвітлювали у своїх роботах: С. Гончаренко, П. Євграфов, Г. Куц, Л. Ліпачова, В. Лужковська, М. Мазур, С. Тагієв, П. Рабинович та ін. Проте теоретичні і практичні аспекти розв'язання проблем, що стосується практики розгляду строків судового провадження потребують подальших досліджень, особливо в умовах різкого зростання обсягів судової практики вітчизняних судів і ЄСПЛ.

Так, значна кількість скарг до ЄСПЛ стосується надмірної (нерозумної) тривалості досудового слідства та судового розгляду. До цього висновку можна прийти при вивченні таких рішень ЄСПЛ, як: Сергій Волосюк проти України, № 1291/03, 12 березня 2009 року; Поліщук проти України, № 21231/04, 15 жовтня 2009 року; Шалімов проти України, № 20808/02, 04 березня 2009 року; Костичев проти України, № 27820/04, 08 квітня 2010 року; Лопатін і Медведський, № 278/03, 6222/03, 20 травня 2010 року; Осаковський проти України, № 13406/06, 17 липня 2014 року.

Слід зазначити, що розумність строків є однією із загальних засад національного кримінального провадження (п. 13 ч. 2 ст. 7 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України)). А саме поняття «розумні строки» визначено у положеннях

ст. 28 КПК України. В той же час, у постанові Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ «Про деякі питання дотримання розумних строків розгляду цивільних, кримінальних справ і справ про адміністративні правопорушення» № 11 від 17 жовтня 2014 року зазначено, що «основними причинами порушення процесуальних строків є недоліки в діяльності судів, пов'язані насамперед із незадовільною організацією судового процесу». А тому, суддям були надані такі рекомендації: «судді повинні усвідомлювати особисту відповідальність за розгляд справ у встановлені законом строки, за якість розгляду справ, не допускати фактів зволікання, вживати всіх необхідних заходів з метою неухильного дотримання процесуальних строків. Строки розгляду справи не можуть вважатися розумними, якщо їх порушено через зайнятість судді в іншому процесі, призначення судових засідань із великими інтервалами, затягування з передачею справи з одного суду до іншого у встановлених законом випадках, безпідставне задоволення необґрунтованих клопотань учасників процесу, що спричинило відкладення розгляду справи на тривалий час, відкладення справи через її неналежну підготовку до судового розгляду, невжиття заходів щодо недопущення недобросовісної поведінки учасників справи тощо, оскільки наведені причини свідчать про низький рівень організації судочинства та безвідповідальне ставлення до виконання своїх обов'язків».

Виходячи із вищевикладеного, постає питання: що ж таке «розумний строк» в кримінальному провадженні у світлі Конвенції? Звернемо увагу на те, що в ході визначення питання чи була тривалість кримінального розгляду розумною ЄСПЛ враховує такі фактори, зокрема: складність справи, поведінку заявника, дії відповідних судових та адміністративних органів, прикладами можуть слугувати такі рішення ЄСПЛ, як: Коніг проти Німеччини (*König v. Germany*), § 99; Неймейстер проти Австрії (*Neumeister v. Austria*), § 21; Рінгейсен проти Австрії (*Ringeisen v. Austria*), § 110; Пелісьє та Сассі проти Франції [ВІП] (*Pelissier and Sassi v. France [GC]*), § 67; Педерсен та Баадсгаард проти Данії (*Pedersen and Baadsgaard v. Denmark*), § 45). Розглянемо більш докладніше, зокрема:

1. складність справи може бути обумовлена, наприклад, кількістю звинувачень, кількістю свідків та обвинувачених, які беруть участь у розгляді, або міжнародним аспектом (*Neumeister v.*

Austria, § 20) [2]. Справа також може бути надзвичайно складною, якщо підозри стосуються злочину «білих комірців», тобто масштабного шахрайства із залученням декількох компаній та складних угод з метою уникнути ретельного розслідування з боку слідчих органів, що потребує залучення значної кількості експертів у сфері бухгалтерії та фінансів (К.П. та інші проти Франції (C.P. and Others v. France), § 30) [3]. Однак хоча справа може бути достатньо складною, Європейський Суд не може розглядати тривалі періоди немотивованої бездіяльності як «фрозумні» (Адільетта проти Італії (Adiletta v. Italy), § 17) [4];

2. поведінка заявника, ст. 6 Конвенції не вимагає від заявників активної співпраці із судовими та іншими державними органами. А також не можна ставити їм у вину повне використання засобів правового захисту, доступних їм у відповідності до національного законодавства. Однак їх поведінка є об'єктивним фактом, який не може бути віднесений на рахунок держави-відповідача та який необхідно приймати до уваги в ході визначення того, чи перевищила у даному випадку тривалість судового розгляду розумність строку (Екле проти Німеччини (Eckle v. Germany), § 82) [5]. Одним із прикладом поведінки, яку варто взяти до уваги, є намір заявників затягнути розгляд, про що свідчать матеріали справи и (I.A. v. France), § 121) [6]. Також заявник не може посилатися на період протягом якого він був втікачем, намагаючись приховатися від правосуддя у власній країні (Вариг против Турції (Vayig v. Turkey), § 44) [7];

3. поведінка відповідних органів влади, ст. 6 § 1 Конвенції покладає на держави обов'язок з організації їх судових систем таким чином, щоб суди змогли відповідати усім її вимогам (Абдоелла проти Нідерландів (Abdoella v. the Netherlands), § 24 [8.]; Доббертен проти Франції (Dobbertin v. France), § 44) [9];

4. питання про те, чим ризикує обвинувачений, повинен братися до уваги при розгляді питання вмотивованості тривалості розгляду. Наприклад, якщо особа перебуває під вартою в ході досудового розгляду, то цей факт повинен бути взятий до уваги при оцінці, чи були обвинувачення пред'явлені у розумний строк (Абдоелла проти Нідерландів (Abdoella v. The Netherlands, § 24) [10].

Отже, враховуючи неможливість виміряти конкретним числом днів розумний строк судового провадження, відсутнє законодавче

закріплення даної дефініції, а «розумність строку» залежить від конкретного характеру справи. Тому, нашу думку, було б доречним вважати, що питання про «розумний строк» судового провадження виникає тільки тоді, коли суд виходить за межі терміну, передбаченого законом. Тобто, проблема визначення розумного (або нерозумного) строку з'являється тільки після закінчення основного строку, встановленого законом.

Список бібліографічних посилань

1. Колісник О. В. Удосконалення здійснення судочинства в Україні в контексті практики Європейського суду з прав людини. *Науковий вісник Чернівецького університету*. 2008. Вип. 474. С. 46–51.

Одержано 22.04.2020

УДК 159.92

Єгор Сергійович Романенко,

*аспірант Харківського національного
університету внутрішніх справ*

НЕГАТИВНІ ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ СПЕЦІАЛЬНОГО ПІДРОЗДІЛУ ТАКТИКО-ОПЕРАТИВНОГО РЕАГУВАННЯ

Ефективність професійної діяльності працівника Національної поліції України, зокрема і спеціального підрозділу тактико-оперативного реагування (далі - ТОР), пов'язана зі сформованістю особистості поліцейського як фахівця правоохоронної системи. Успішність професійної діяльності можлива за умов оптимальної сформованості професійної навченості, розвитку професійної спрямованості особистості, соціально-психологічної взаємодії та соціального контролю.

Служба у поліції належать до складних видів професійної діяльності, яким притаманні підвищена соціальна відповідальність за професійні помилки, наявність владних повноважень, високий рівень психічного напруження та перевантаження у процесі службової діяльності, наявність екстремальних службових ситуацій, виконання яких пов'язане з небезпекою для життя працівника поліції, ймовірність заподіяння шкоди громадянам у процесі професійної діяльності, агресивність кримінального середовища та інші.